

ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2010, Volume: 5, Number: 3, Article Number: 1C0166

EDUCATION SCIENCES

Received: May 2009

Accepted: July 2010

Series : 1C

ISSN : 1308-7274

© 2010 www.newwsa.com

Melek Kalkan¹

Hatice Odacı²

Ondokuz Mayıs University¹

Karadeniz Technical University²

mlkalkan@superonline.com

Samsun-Turkey

PSİKOLOJİK DOĞUM SIRASI VE ANA BABAYA BAĞLANMA: OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMEN ADAYLARI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı psikolojik doğum sırası ile ana babaya bağlanma örüntüleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Çalışmaya Ondokuz Mayıs Üniversitesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesinde öğrenim gören 193 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 20.67 (SS=1.79)'dir. Araştırma verileri White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanteri ve Ana Babaya Bağlanma Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin analizinde SPSS programı kullanılarak doğrusal regresyon analizi ve Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi yapılmıştır. Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre psikolojik doğum sırası ile ana babaya bağlanma örüntüsü arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ayrıca psikolojik doğum sırasının, ana babaya bağlanma örüntüsünün anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik Doğum Sırası, Gerçek Doğum Sırası, Ana Babaya Bağlanma, Ebeveynlik Stilleri, Okul Öncesi Öğretmen Adayları

PSYCHOLOGICAL BIRTH ORDER AND PARENTAL BONDING: A STUDY ON PRESCHOOL STUDENT TEACHERS

ABSTRACT

The aim of this study was to examine the relationships between psychological birth order positions and parental bonding. A total of 193 university students from Ondokuz Mayıs University and Karadeniz Teknik University were participated in the study. The mean age of all of the participants was 20.67 (SS=1.79). The White-Campbell Psychological Birth Order Inventory and Parental Bonding Scale were used to collect data. In data analysis, Pearson correlation coefficients and linear regression analysis were applied by using the SPSS program. The results of Pearson Moment Correlation analysis indicated that psychological birth order scores were correlated with parental bonding. Furthermore, the results of linear regression analyses indicated that psychological birth order positions predict parental bonding.

Keywords: Psychological Birth Order, Actual Birth Order, Parental Bonding, Parenting Styles, Preschool Student Teachers

* Bu çalışma 24-27 Ekim 2007 tarihinde Marmara Üniversitesinde yapılan II. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresinde sözel bildiri olarak sunulan çalışmadan genişletilmiştir.

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

İnsan yavrusu yaşamını sürdürebilmek için, diğer türlerin yavrularına göre daha uzun bir süre anne-babasının doğrudan yardımına muhtaçtır. Bu durum, insanın başkalarıyla bir arada yaşama eğilim ve gereksinimini, başkalarına bağlanma ihtiyacını açıklamaktadır [1]. Ebeveyn-çocuk arasındaki bağlanmanın çocuğun sağlıklı gelişiminde merkezi önemi vardır [2]. Ebeveynle kurulan bağın niteliği, çocuğun kişilik gelişiminde ve başkalarıyla kuracağı ilişkilerin niteliğini belirlerken [3], ebeveynin yetersiz ilgisi veya aşırı koruyucu davranışlarının psikopatolojik açıdan bir risk oluşturduğu görülmektedir [4]. Araştırmalar, çocuklarda görülen davranış bozuklukları [5], depresyon, anksiyete [6], madde bağımlılığı [7], alkolizm ve eroin bağımlılığı [8] ve obezite [9] ile ebeveyne bağlılık arasında ilişki olduğunu göstermektedir.

Yaşamın ilk günlerinde başlayan ve altıncı aydan sonra şekillenen bağlanma örüntüsü, çocuk ve bakımını üstlenen kişi arasında fiziksel olarak yakınlaşmayla karşılıklı olarak oluşmakta [2], anne ve bebeğin birbirlerinin duygularına cevap verdikleri oranda aralarındaki duygusal iletişimin kalitesi de artmaktadır [10]. Bowlby'a göre, çocuk kötü ve korkutucu durumlarla karşı karşıya geldiğinde ebeveynin sevgi dolu, duyarlı ve yardım edici olmak yerine, tutarsız ve reddedici davranması, çocuğun normal gelişiminin engellenmesine neden olur [4]. Öte taraftan ebeveynin aşırı koruyucu tutumları da aynı şekilde sağlıksızlık işareti olarak görülmektedir [11]. Burada görüldüğü gibi, Bowlby yetersiz/patolojik ana babalığı ilgi ve kontrol/koruma boyutlarıyla ilişkilendirmiştir. İlgi; çocuğu küçümseme, yetersiz bakım verme, gereksinimlerini karşılamama ya da reddetmeyi içerirken, kontrol ise aşırı koruma, bağımsızlığı desteklememe ya da aşırı kontrol etmeyi kapsamaktadır [12].

Bağlanma ilişkisinin niteliği, anne veya birincil bakıcı ile bebek arasındaki ilişki tarzı ile şekillenmektedir. Bebeğin fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanması, annenin veya birincil bakıcının bebeği ile geçirdiği zaman dilimi ve bu zaman dilimini nasıl kullandığı bağlanma ilişkisinin niteliğini belirlemede önemlidir [13 ve 14]. Bunların yanı sıra, erken doğum, bebeğin uzun sürede hastanede bakım ve tedavi görmesi, birincil bakıcının sık sık değişmesi, çocuğun temel ihtiyaçlarının, sosyal ve duygusal gereksinimlerinin sürekli göz ardı edilmesi bu ilişkinin şekillenmesinde etkili görülmektedir [1].

Çocukluk döneminde kurulan ilişki biçiminin, aile ilişkilerinin, ebeveyn tutum ve davranışlarının sağlıklı kişilik gelişimi üzerindeki etkililiğinden söz eden bir başka kuramcı Alfred Adler'dir. Adler'e göre ebeveynlerin çocuklarıyla ilişkileri, onlara gösterdikleri ilgi ve koruma davranışları, çocuğun aile içindeki konumuna (ilk çocuk, ortanca çocuk, son çocuk ve tek çocuk) yani gerçek doğum sırasına (actual birth order) göre değişme göstermektedir [15].

Ebeveynlerin çocuk eğitimi konusunda deneyimsizlik yaşadıkları dönemde dünyaya gelen ilk çocuk şımartılan ve ilgi merkezi olan çocukken, ikinci çocuğun doğumu "tahtını kaybetmesi"ne neden olur. Ortanca çocuk, ebeveynlerin ilk doğanlara göre daha az zaman ayırdıkları "ezilmiş" çocuklardır. Kendisinden daha deneyimli görülen büyük çocuk ile şımartılan, ailenin ilgi ve sempatisinin yöneltildiği küçük çocuk arasında sıkışmış durumdadır. Küçük çocuk, ebeveynlerinin ve büyük kardeşlerinin koruması altında ve onların ışığında anlam bulmaya çalışırken, cesaretsiz ve tembel olarak görülebilir. Tek çocuk, şımartılmış, dikkatin merkezinde olmaktan zevk alan, ebeveynlerin kaygısı nedeniyle kendine güvensiz olarak tanımlanır [16, 17, 18 ve 19].

Adler, aynı ailedeki çocukların, aynı çevre içine doğmadıklarını, ikinci doğan çocuğun ilk çocuktan farklı bir

psikolojik ortama geldiğini belirterek psikolojik doğum sırasının (psychological birth order) önemini de ortaya koymaktadır [20 ve 21]. Psikolojik doğum sırası, bireyin aile içinde kendisini algılayışı ve buna göre kendisini konumlandırmasıdır. Araştırmalar bireyin psikolojik doğum sırası ile aile ilişkileri arasında önemli ilişki olduğunu göstermektedir [16 ve 22]. Bireyin kişilik gelişiminde ve çeşitli psikolojik özelliklerin belirlenmesinde ve sergilenmesinde önemli olan psikolojik doğum sırası akademik başarı, mükemmeliyetçilik, mesleki ilgilerin belirginleşmesi gibi özelliklerde de etkilidir [18, 23 ve 24].

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Çocuğun kişilik gelişiminde en önemli ilk beş yıl içinde ebeveynlerin yanı sıra okul öncesi öğretmenlerin etkililiği bir gerçektir. Sağlıklı bireyler yetiştirmede nitelikli ilgi ve kabulün oluşması, okul öncesi öğretmenlerin aile ilişkilerinin incelenmesini anlamlı kılmaktadır. Bu sebeple, bu araştırmada şu sorulara yanıt aranmaktadır: (1) Okul öncesi öğretmen adaylarının psikolojik doğum sırası ile ana babaya bağlanma örüntüleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? (2) Okul öncesi öğretmen adaylarının psikolojik doğum sırası, ana babaya bağlanma örüntüsünün anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

3. YÖNTEM (METHOD)

3.1. Katılımcılar (Participants)

Araştırmanın örneklemini 2006-2007 öğretim yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesinin Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalında öğrenim gören ve seçkisiz örnekleme yöntemiyle seçilen 193 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin 151'i (%78.2) kız, 42'si (%21.8) erkektir. Yaş ortalamasının 20.67 (SS=1.79) olduğu örnekleme, 52 (%26.9) öğrenci birinci sınıfa, 67 (%34.7) öğrenci ikinci sınıfa, 47 (%24.4) öğrenci üçüncü sınıfa ve 27 (%14) öğrenci dördüncü sınıfa devam etmektedir. Öğrencilerin 67'si (%34.7) ilk çocuk, 67'si (%34.7) ortanca çocuk ve 59'u (%30.6) son çocuk doğum sırasına sahip olduklarını belirtmişlerdir.

3.2. Veri Toplama Araçları (Instruments)

Veri toplamada iki araç kullanılmıştır. Bireylerin psikolojik doğum sıralarını belirlemede "Psikolojik Doğum Sırası Envanteri", ana babaya bağlanma örüntüsünü belirlemede ise "Ana Babaya Bağlanma Ölçeği"nden yararlanılmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin demografik özelliklerine ilişkin bilgiler ise "Kişisel Bilgi Formu" ile toplanmıştır.

• Psikolojik Doğum Sırası Envanteri (PDSE) (Psychological Birth Order Inventory)

Campbell, White and Stewart (1991) tarafından geliştirilen ölçek, Kalkan (2005) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Gençler ve yetişkinler için geliştirilmiş olan PDSE, "Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası (BÇPDS)", "Ortanca Çocuk Psikolojik Doğum Sırası (OÇPDS)", "Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası (KÇPDS)" ve "Tek Çocuk Psikolojik Doğum Sırası (KÇPDS)" olmak üzere dört alt ölçekten oluşmaktadır. PDSE'nin geçerlik çalışmasında yapı geçerliği ve kapsam geçerliği kullanılmıştır. Kapsam geçerliği için uzman kanısına başvurulmuştur. Psikolojik danışma ve psikiyatri alanında doktora derecesine sahip dört uzman tarafından maddeler incelenmiş ve uygunluğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Envanterin yapı geçerliği için faktör analizi yapılmıştır. Buna göre, kadınlar için varyansın %49.85'ini açıklayan dört faktör ve erkekler için varyansın

%50.27'sini açıklayan dört faktör belirlenmiştir. PDSE'nin güvenilirliği test-tekrar test ve iç tutarlık yöntemleriyle hesaplanmıştır. Envanter 52 kişiye dört hafta arayla iki kez uygulanmıştır. İki uygulama arasındaki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı kadınlar için .78 ile .89 arasında değişirken, erkekler için ise .77 ile .89 arasındadır. Envanterin iç tutarlık katsayısıyla hesaplanan güvenilirliği ise kadınlar için .74 ile .86 arasında değişirken; erkekler için ise .65 ile .82 arasında hesaplanmıştır [25].

• **Ana Babaya Bağlanma Ölçeği (ABBÖ) (Parental Bonding Inventory)**

Parker, Tupling, Brown ve arkadaşları (1979) tarafından geliştirilen ölçek Kapçı ve Küçüker (2006) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Türk üniversite öğrencileri için psikometrik özellikleri incelenen ve 4'lü likert tipi bir ölçek olan ABBÖ 25 maddeden oluşmaktadır. Ana ve baba formu olmak üzere iki formu bulunan ABBÖ'nün geçerliliğini belirlemek için yapılan faktör analizi sonuçları her iki form için de ilgi/kontrol ve koruma olmak üzere iki faktörden oluştuğunu göstermektedir. ABBÖ'nin Cronbach alpha değerleri .70 ile .91 arasında değişirken, testi yarılama yöntemiyle bulunan güvenilirlik katsayıları ise .64 ile .85 arasında korelasyon vermiştir. Test tekrar test güvenilirlik katsayılarının .64 ile .91 arasında değiştiği ABBÖ'nin psikometrik özelliklerinin yeterli ve doyurucu nitelikte olduğu gözlenmiştir [12].

• **Kişisel Bilgi Formu (Demographic Information Form)**

Katılımcıların cinsiyet, yaş, öğrenim gördükleri bölümü tercih sırası ve gerçek doğum sırasına ilişkin bilgiler, araştırmacılar tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu ile toplanmıştır.

3.3. İşlem (Procedure)

Ölçme araçları araştırmacılar tarafından sınıf ortamında uygulanmıştır. Bilgi toplama işlemi bitirildikten sonra elde edilen bilgiler uygun istatistiksel işlemleri bilgisayarda yapmak üzere hazır hale getirilmiştir. Bilgilerin analizi SPSS kullanılarak yapılmıştır. İstatistiksel analiz tekniği olarak Pearson korelasyon katsayısı ve çoklu regresyon analizi kullanılmıştır.

4. BULGULAR (FINDINGS)

Araştırmada elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir:

- Psikolojik doğum sırası ile ana babaya bağlanma örüntüleri arasındaki ilişki.

Araştırmanın birinci sorusunu yanıtlamak amacıyla yapılan Pearson Korelasyon Katsayısı sonuçları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Psikolojik doğum sırası ile ana babaya bağlanma arasındaki ilişki

(Table 2. The correlation between psychological birth order and parental bonding)

	Anne Formu			Baba Formu		
	ABBÖ Toplam	ABBÖ İlgi/Kontrol	ABBÖ Koruma	ABBÖ Toplam	ABBÖ İlgi/Kontrol	ABBÖ Koruma
BÇPDS	-.06	.03	-.18*	-.09	-.06	-.13
OÇPDS	-.14	-.16*	-.05	-.07	-.08	.01
KÇPDS	.05	.18*	-.20**	.08	.16*	-.14*
TÇPDS	-.33**	-.28**	-.28**	-.40**	-.37**	-.31**

*p<.05 **p<.01

Tablo 1'e göre BÇPDS ile ABBÖ anne formundaki Koruma boyutu arasında negatif ve anlamlı bir ilişki görülürken, OÇPDS'nin ABBÖ anne

formundaki İlgi/Kontrol boyutu ile negatif yönde anlamlı bir ilişki ortaya koyduğu görülmektedir. KÇPDS ile ABBÖ'nün hem anne hem de baba Formu İlgi/Kontrol boyutu arasında pozitif, yine ABBÖ'nün hem anne hem de baba Formu Koruma boyutu ile negatif ilişkisi bulunmaktadır. TÇPDS'nin ise ABBÖ'nün hem anne hem de baba formundaki tüm boyutlarıyla negatif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmektedir.

- Psikolojik doğum sırasının ana babaya bağlanma örüntüsünü yordaması

Araştırmanın ikinci sorusunu yanıtlamak amacıyla Çoklu Doğrusal Regresyon analizinden yararlanılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Psikolojik doğum sırasının ana babaya bağlanma örüntüsünü yordamasına ilişkin doğrusal regresyon analizi sonuçları
(Table 2. The results of linear regression analysis of psychological birth order predicting parental bonding)

	Değişken	B	β	t	P	R	R ²	
ANNE FORMU	ABBÖ Toplam	BÇPDS	-.11	-.04	-.42	.672	.50	.25
		OÇPDS	-.16	-.46	-5.57	.000		
		KÇPDS	-.48	.07	1.04	.299		
		TÇPDS	-1.73	-.56	-7.10	.000		
		Sabit	87.02	-	11.39	.000		
	ABBÖ İlgi/Kontrol	BÇPDS	.06	.03	.318	.751	.50	.25
		OÇPDS	-1.10	-.41	-4.95	.000		
		KÇPDS	.94	.18	2.71	.007		
		TÇPDS	-1.25	-.54	-6.78	.000		
		Sabit	52.32	-	9.08	.000		
	ABBÖ Koruma	BÇPDS	-.17	-.14	-1.56	.121	.41	.18
		OÇPDS	-.54	-.37	-4.30	.000		
		KÇPDS	-.46	-.16	-2.34	.020		
		TÇPDS	-.48	-.39	-4.65	.000		
		Sabit	34.70	-	10.65	.000		
BABA FORMU	ABBÖ Toplam	BÇPDS	-.10	-.03	-.335	.738	.54	.28
		OÇPDS	-1.72	-.40	-5.04	.000		
		KÇPDS	.92	.11	1.73	.085		
		TÇPDS	-2.27	-.62	-8.01	.000		
		Sabit	95.21	-	10.76	.000		
	ABBÖ İlgi/Kontrol	BÇPDS	-.08	-.03	-.341	.733	.53	.28
		OÇPDS	-1.35	-.39	-4.82	.000		
		KÇPDS	1.26	.19	2.89	.004		
		TÇPDS	-1.74	-.59	-7.50	.000		
		Sabit	64.91	-	8.94	.000		
	ABBÖ Koruma	BÇPDS	-.02	-.01	-.147	.883	.39	.13
		OÇPDS	-.37	-.26	-2.94	.004		
		KÇPDS	-.34	-.12	-1.72	.087		
		TÇPDS	-.53	-.43	-5.02	.000		
		Sabit	30.30	-	9.25	.000		

Tablo 2'de görüldüğü gibi PDS ile **ABBÖ Toplam (Anne Formu)** anlamlı bir ilişki vermektedir ($R=.50$, $R^2=.25$, $p<.001$). BÇPDS, OÇPDS, KÇPDS ve TÇPDS birlikte ABBÖ Toplam'daki toplam varyansın %25'ini açıklamaktadır [$F(4,188)= 15.91$, $p<.000$]. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, OÇPDS ve TÇPDS değişkenlerinin ABBÖ Toplam'ın anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmektedir. Aynı şekilde PDS, **ABBÖ İlgi/Kontrol (Anne Formu)** ile de anlamlı bir ilişki ortaya koymakta ($R=.50$, $R^2=.25$, $p<.001$) ve ABBÖ İlgi/Kontrol toplam varyansının %25'i PDS ile açıklanmaktadır

[$F(4,188)= 15.51, p<.000$]. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları BÇPDS'nin ABBÖ İlgi/Kontrol üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir ($t=.318, p>.751$). **PDS ile ABBÖ Koruma (Anne Formu)** arasındaki ilişki de anlamlı olup ($R=.41, R^2=.18, p<.001$), toplam varyansın %18'ini açıklamaktadır [$F(4,188)= 10.66, p<.000$]. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçlarına bakıldığında BÇPDS'nin ABBÖ Koruma üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir ($t=-1.56, p>.121$).

PDS, **ABBÖ Toplam (Baba Formu)** ile de anlamlı bir ilişki vermektedir ($R=.54, R^2=.28, p<.001$). ABBÖ Toplam varyansının %28'i PDS ile açıklanmaktadır [$F(4,188)=19.05, p<.000$]. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları sadece OÇPDS ($t=-5.04, p<.000$) ve TÇPDS'nin ($t=-8.01, p<.000$) ABBÖ Toplam'ın anlamlı bir yordayıcısı olduğunu göstermektedir. PDS ile **ABBÖ İlgi/Kontrol (Baba Formu)** arasında da anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmektedir ($R=.53, R^2=.28, p<.001$). PDS, ABBÖ İlgi/Kontrol toplam varyansının %28'ini açıklamaktadır [$F(4,188)= 18.09, p<.000$]. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları BÇPDS ($t=-.341, p>.733$)'nın ABBÖ İlgi/Kontrol'ün anlamlı bir yordayıcısı olmadığını göstermektedir. Son olarak PDS **ABBÖ Koruma (Baba Formu)** arasındaki ilişki de anlamlı olup ($R=.39, R^2=.13, p<.001$), toplam varyansın %13'ünü açıklamaktadır [$F(4,188)= 8.31, p<.000$]. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçlarına bakıldığında BÇPDS ($t=-.147, p>.883$) ve KÇPDS ($t=-1.72, p>.087$)'nin ABBÖ Koruma üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ (DISCUSSION AND CONCLUSION)

Bu araştırmada psikolojik doğum sırasının, okul öncesi öğretmen adaylarının ana babaya bağlanma örüntüsünün anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığı araştırılmıştır. İlk olarak psikolojik doğum sırası ile ana babaya bağlanma arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre "Büyük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası" ile "ABBÖ Koruma-Anne Formu" arasında negatif ve anlamlı bir ilişki görülmüştür. Ebeveynleri tarafından doğumu sevinç ve mutlulukla karşılanan büyük çocuk ilgi ve dikkatin merkezi durumundadır. En az bir yıl boyunca ilginin çevrildiği başka çocuk yoktur ve bir süre için tek çocuktur. Fakat ikinci çocuk doğduğu zaman, kendini tahttan indirilmiş hisseder. Ailenin merkezindeyken, yeni bir çocuğun dünyaya gelmesi, ilk çocuk için acı verici bir yaşantıdır [16]. Bu durum, küçük kardeşinin de sorumluluğunu üstlenen büyük çocuk için, ebeveynlerin ilgi, kontrol ve korumasının, kendisinden daha fazla ilgi ve korunmaya ihtiyaç duyan küçük kardeşine yönelmesi demektir. İlgi ve korunmanın azlığı, dezavantaj gibi görünse de büyük çocuk için aslında bir avantajdır. Aşırı koruma altında olan çocuklar girişimcilikten ve kendine güvenden yoksun, çekingen, bir başkasının desteğini arayan ve sosyal ilişkilerde pasif çocuklardır [26]. Ayrıca aşırı korumanın çocukların psikososyal gelişimini olumsuz etkilediği görülmektedir [27]. Bu özellikler genel olarak büyük çocuk doğum sırasına sahip bireylerin taşımadığı özellikler olup, benlik saygısının ve özgüvenin yüksekliği bu çocukların en temel özellikleridir. Araştırmalar da büyük çocukların diğerlerine kıyasla ebeveynleri ile ilişkilerini daha eşitlikçi ve daha özgürlükçü olarak tanımlamaktadırlar [28 ve 29].

"Ortanca Çocuk Psikolojik Doğum Sırası" ve "ABBÖ İlgi/Kontrol-Anne Formu" ile negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kontrol edici ebeveynler çocuğun davranışlarını değerlendirmeye, kontrol etmeye ve şekillendirmeye çalışırlar. Çocuğun davranışlarına standartlar koyarlar. Bu ebeveynler çocuğu sözlü olarak cesaretlendirmez, kendi sözlerinin doğru olarak kabul edilmesi gerektiğine inanırlar [30]. Ortanca çocuklar ebeveynlerin en az zaman,

ilgi ve enerji harcadıkları çocuklardır. Yaşamı daha büyük kardeşe karşı bir yarış olarak gören ortanca çocuk, küçük çocuğun da doğumuyla birlikte "ezilmiş" olur ve en küçük çocuk ile de yarışa başlar. Ne büyük çocuğun ne de son doğan çocuğun avantajlarını yaşayamayan ortanca çocuklar, ailede kendilerine uygun bir yer bulmaya çalışırlar. Ebeveynlerin en az zaman ayırdıkları [18] ve kişilerarası kabul açısından da kendilerini değersiz hisseden ortanca çocukların, güvensiz ve içe dönük kişilik özellikleri [31 ve 32] araştırmanın bulgusunu açıklar niteliktedir.

"Küçük Çocuk Psikolojik Doğum Sırası"nın hem anne hem de baba formundaki "İlgi/Kontrol" alt ölçeğiyle pozitif, "Koruma" alt ölçeğiyle negatif yönde anlamlı bir ilişki ortaya koyduğu görülmektedir. Mazor ve Enright (1988)'e göre küçük çocuklar ebeveynlerinden daha eşitlikçi bir ilişki beklemektedirler [33]. Son doğan çocuklar genellikle şımartılan ve yalnızca ebeveynlerin değil, kendisinden büyük kardeşlerinin de ilgisinin yöneldiği bir çocuktur. Araştırmalar küçük çocukların bağımlı, boyun eğici ve sorumsuz oldukları yönünde sonuçlar vermektedir [32 ve 34]. Ayrıca aşırı korumanın sağlıklı bir yaşam biçimi ve utangaçlık ile ilişkili olduğunu gösteren araştırmalar bulunurken [35 ve 36], aşırı kontrolün de karar verme ve bir şey yapma özgürlüğünü sınırladığını gösteren araştırmalar mevcuttur [37]. Bu sonuçlar, bu araştırmanın bulgusunu destekler niteliktedir. Aile atmosferinin bireye kendini tanımlama özgürlüğü sağladığı, çocuğun söz hakkının olduğu, duygu ve düşüncelerine saygı duyulduğu ortamlarda birey benlik saygısını kazanır ve kendi kendine kararlar verip sorumluluklarını taşımasını öğrenir [38]. Demokratik bir aile ortamı, bireylerin sorumluluk alma, karar verme, yetki kullanımı ve özerk davranışlarının desteklendiği, ancak otoritenin de olduğu ve yol göstermenin de yapıldığı bir ortamdır. Böyle bir aile ortamında saygı, sevgi, takdir ve kabul ön plandadır [39]. Son olarak "Tek Çocuk Psikolojik Doğum Sırası" ise ölçek ve alt ölçeklerin tümüyle negatif ve anlamlı ilişki göstermektedir. Bu bulgu, şımartılmış, dikkatin merkezinde olan, ebeveynlerin kaygısı nedeniyle kendine güvensiz yetiştirilen tek çocukların yaşantısını desteklememektedir [17 ve 19]. Ailede ilgi ve dikkatin yöneldiği tek birey olan bu çocuklar, sürekli olarak ebeveyn endişesiyle karşı karşıyadırlar. Ebeveynler çocuklarının kötü ve olumsuz yaşantılar geçirebilecekleri kaygısını taşırlar. Bu sebeple çocuklarının özerk olmalarına izin vermezken, aşırı kontrolcü davranışlar sergilerler. Bu araştırmada tam zıttı bulgunun elde edilmiş olması, örneklem grubunun özelliklerinden kaynaklanabilir. Ailenin gönüllü olarak mı, yoksa zorunlu olarak mı çocuk sahibi olduğu, ebeveynlerin beraber veya ayrı yaşıyor olmaları gibi etmenler de psikolojik doğum sırasını şekillendirmektedir.

Araştırmada psikolojik doğum sırasının ana babaya bağlanma örüntüsünün anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığı da araştırılmıştır. Bu amaçla Doğrusal Regresyon analizinden yararlanılmıştır. Buna göre tüm psikolojik doğum sırası değişkenleri ana babaya bağlanma örüntüsünün anlamlı bir yordayıcısı olarak görülmektedir. Bu sonuçlar da göstermektedir ki bireyin aile içindeki konumu ve aile ilişkilerini algılayışı, onun ana babaya bağlanma örüntüsünü belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Bireyin kişilik gelişimindeki en önemli ilk beş yıldaki çocuk eğitimiyle ilgilenen eğitimciler olarak okul öncesi öğretmen adaylarının sağlıklı aile ilişkilerine sahip olmaları ve ebeveynleriyle kurdukları sağlıklı ilgi ve kabulün olduğu aile atmosferine maruz kalmaları önemlidir. Ebeveynlerin davranışları çocuğun kendini konumlandırmasını ve algılayışını etkilemekte, bu etki bireyin meslek seçiminden sağlıklı veya sağlıklı olmayan davranış biçimlerinin belirlenmesine kadar belirleyici olmaktadır.

Sonuç olarak, psikolojik doğum sırasının okul öncesi öğretmen adaylarının ana babaya bağlanma örüntülerini belirlemede önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

6. ÖNERİLER (SUGGESTIONS)

Kişilik gelişiminin en önemli safhasındaki çocuklarla çalışacak öğretmenlerin ruhsal, duygusal açıdan sağlıklı olması, geçmiş yaşantılarının olumsuzluklarıyla başa çıkmayı başarması gereklidir. Bu sebeple, okul öncesi öğretmen adaylarının aile ilişkilerini algılayışlarını ve bağlanma örüntülerini bilmek, gerektiğinde önlemlerin alınması ve müdahalenin belirlenmesinde önemlidir. Bu bilginin, müdahaleyi ve izlenecek stratejiyi belirlemede psikolojik yardım verecek profesyonellere yol göstereceği düşünülmektedir. Ayrıca, okul öncesi öğretmen adaylarına, meslek öncesi yapılacak rehberlikte de bu bilgi önemli görülmektedir.

Araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırmanın örneklemini aday öğretmenlerin oluşturuyor olması, genellemelerin okul öncesi öğretmenlerine dikkatle yapılmasını gerektirmektedir. Bu sebeple araştırmanın sonuçlarının tekrarlanabilirliğini test edebilmek için, okul öncesi öğretmenlerle yapılacak çalışmalara ihtiyaç vardır. Ayrıca, daha geniş örneklem gruplarından elde edilecek sonuçların güvenilirliği de yüksek olacaktır.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Soysal, A.Ş., Öktem, F., Ergenekon, E. ve Erdoğan, E., (2000). Doğum Türü Değişkeninin Bağlanma Örüntüsü Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. *Klinik Psikiyatri*, Sayı:3, ss.75-85.
2. Canetti, L., Bachar, E., Galili-Weisstub, E., De-Nour, A.K., and Shalev, A.Y., (1997). Parental Bonding and Mental Health in Adolescence. *Adolescence*, Cilt:32, Sayı:126, ss.381-394.
3. Bowlby, J., (1980). Attachment and Loss. Attachment, Vol.1, New York: Basic Books.
4. Bowlby, J., (1988). A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development. New York: Basic Books.
5. Joyce, P.R., Selman, D., Wells, E., Frampton, C.M., Bushnell, J.A., and Ark., (1994). Parental Bonding in Men with Alcohol Disorders: A Relationship With Conduct Disorders. *Australian and New Zealand Journal Of Psychiatry*, Sayı:28, ss.405-411.
6. Silove, D., Parker, G., Hadzi-Pavlovic, D., Manicavasagar, V., and Blaszczyński, A., (1991). Parental Representations of Patients With Panic Disorder and Generalised Anxiety Disorder. *British Journal Of Psychiatry*, Sayı:159, ss.835-841.
7. Schweitzer, R.D. and Lawton, P.A., (1989). Drug Abusers' Perceptions of Their Parents. *British Journal of Addiction*, Sayı:84, ss.309-314.
8. Bernardi, E., Jones, M., and Tennant, C., (1989). Quality of Parenting in Alcoholics and Narcotic Addicts. *British Journal of Psychiatry*, Sayı:159, ss.677-682.
9. Cavedo, L.C. and Parker, G., (1994). Parental Bonding Instrument. Exploring the Links Between Scores and Obsessionality. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, Sayı:29, ss.78-82.
10. Rijt-Plooij, H.H.C. and Plooij, F.X., (1993). Distinct Periods of Mother Infant Conflict in Normal Development: Sources of Progress and Germs of Pathology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, Cilt:34, Sayı:2, ss.229-245.
11. Parker, G., (1983). Parental Affectionless Control as an Antecedent to Adult Depression: A Risk Factor Delineated. *Archives of General Psychiatry*, Sayı:40, ss.956-960.

12. Kapıcı, E.G. ve Küçükler, S., (2006). Ana Babaya Bağlanma Ölçeği: Türk Üniversite Öğrencilerinde Psikometrik Özelliklerinin Değerlendirilmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, Cilt:17, Sayı:4, ss.286-295.
13. Zeneah, C.H., Benoit, D., Barton, M., and Ark., (1993). Representations of Attachment in Mothers and Their One Year old Infants. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, Cilt:32, Sayı:2, ss.278-286.
14. Dodson, F., (1995). *Çocuğunuzu Tanıyor musunuz?* İstanbul: Denge Yayınları.
15. Adler, A., (2000). *Yaşamın Anlam ve Amacı* (Çev. Kamuran Şipal). İstanbul: Say Yayınları.
16. Campbell, L., White, J., and Stewart, A., (1991). The Relationship of Psychological Birth Order to Actual Birth Order. *Individual Psychology*, Sayı:47, ss.380-391.
17. Sullivan, B.F. and Schwebel, A.I., (1996). Birth-Order Position, Gender, and Irrational Relationship Beliefs. *Individual Psychology*, Sayı:52, ss.55-64.
18. White, J., Campbell, L., Stewart, A., Davies, M., and Pilkington, L., (1997). The Relationship of Psychological Birth Order to Career Interests. *Individual Psychology*, Sayı:53, ss.89-104.
19. Stewart, A.E., (2004). Can Knowledge of Client Birth Order Bias Clinical Judgment? *Journal of Counseling and Development*, Cilt:82, Sayı:2, ss.167-176.
20. Shulman, B.H. and Mosak, H.H., (1977). Birth Order and Ordinal Position: Two Adlerian Views. *Journal of Individual Psychology*, Sayı:33, ss.114-121.
21. Kiracofe, N.M. and Kiracofe, H.N., (1990). Child-Perceived Parental Favoritism and Birth Order. *Individual Psychology*, Sayı:46, ss.74-81.
22. Salmon, C., (2002). Birth Order and Relationships. *Human Nature*, Cilt: 14, Sayı:1, ss. 73-88.
23. Phillips, A.S. and Phillips, C.R., (1994). Birth Order and Achievement Attributions. *Individual Psychology*, Cilt: 50, Sayı: 1, ss.119-124.
24. Ashby, J.S., LoCicero, K.A., and Kenny, M.C., (2003). The Relationship of Multidimensional Perfectionism to Psychological Birth Order. *Individual Psychology*, Cilt:59, Sayı:1, ss.43-51.
25. Kalkan, M., (2005). White-Campbell Psikolojik Doğum Sırası Envanterinin Geçerlik Ve Güvenirliği. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji Dergisi*, Cilt:13, Sayı:3, ss.169-174.
26. Yavuzer, H., (1994). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
27. Ungar, M., (2009). Overprotective Parenting: Helping Parents Provide Children the Right Amount of Risk and Responsibility. *The American Journal of Family Therapy*, Cilt: 37, ss.258-271.
28. Feldman, S. S., and Gehringer, T. M., (1988). Changing Perceptions of Family Cohesion and Power Across Adolescence. *Child Development*, Cilt:59, ss.1034-1045.
29. Fuligni, A.J., (1998). Authority, Autonomy, and Parent-Adolescent Conflict and Cohesion: A Study of Adolescents from Mexican, Chinese, Filipino, and European Backgrounds. *Developmental Psychology*, Cilt: 34, ss.782-792.
30. Dilek, H., (2007). Farklı Eğitim Programlarına Devam Eden Lise II. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı İle Anne-Babalarının Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

31. Tharbe, I.H.A. and Harun, L.M., (2000). Birth Order Positions and Personality Traits. Paper Presented at the Faculty of Educational Studies, University Putra Malaysia National Conference in Education, Malaysia, July 15, 2000.
32. Nyman, L., (2001). The Identification of Birth Order Personality Attributes. The Journal of Psychology, Cilt:129, Sayı:1, ss.51-59.
33. Mazor, A. and Enright, R.D., (1988). The Development of Individuation Process from a Social-Cognitive Perspective. Journal of Adolescence, Cilt:11, ss. 29-47.
34. Perlin, M. and Grater, H., (1984). The Relationship between Birth Order and Reported Interpersonal Behavior. Individual Psychology, Cilt:40, Sayı:1, ss.22-28.
35. Toda, M., Kawai, K., Takeo, K., Rokutan, K., and Morimoto, K., (2008). Parental Rearing Attitudes and Health-Related Lifestyle of University Studets. Social Behavior and Personality, Cilt: 36, Sayı: 4, ss. 551-558.
36. Uji, M., Kitamura, T., and Nagata, T., (2009). Study of the Relationship between Perceived Maternal Parenting and Self-Conscious Affects. Th International Journal of Medicine, Cilt: 2, Sayı: 2, ss. 235-240.
37. Bean, S., Lezin, N., Rolleri, L.A., and Taylor, J., (2004). Parent-Child Connectedness: Implications for Research, Interventions, and Positive Impacts on Adolescent Health, 1-85. ETR Associates.
38. Yalım, F.E., (2001). Yüksek Okul Öğrencilerinde Benlik Saygısının ve Anne-Baba İle İletişime Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
39. İnanç, B.Y., Bilgin, M. ve Atıcı, M.K., (2004). Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi. Adana: Nobel Kitapevi.